

Viking Kültüründe Dini Düşünce Religious Thought in Viking Culture

Selahattin ÖZKAN

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Doç. Dr. Selahattin ÖZKAN

Serbest Yazar, Tarihçi, İzmir, Türkiye

ORCID: [0000-0002-0264-1085](https://orcid.org/0000-0002-0264-1085)
e-mail: selahattinozkan@yahoo.com

Başvuru/Submitted: 05.04.2024
Kabul/Accepted: 02.09.2024

Atf: Özkan, Selahattin, "Viking Kültüründe Dini Düşünce", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 7/2 (Aralık 2024): 419-434.

Citatin: Özkan, Selahattin, "Religious Thought in Viking Culture", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 7/2 (December 2024): 419-434.

Lisans/License:

Öz- Din adıyla kurumsallaşan tek tanrı inancı ortaya çıkana değin insanlık uzun süreler boyunca çok çeşitli tanrıları da içeren karmaşık inanç sistemleri geliştirmiştir. Dinin kuramsal boyutta modern anlamı ötekinin ve diğerlerinin inancını yadsıyarak ve yabancılaştırarak kendisini ortaya koyduğundan birçoklarının çok tanrılı inançlar din kavramı içinde nitelenmemektedir. Bu ötekileştirme ile çok tanrılı inancın yadsınması kolaylaşmış ve dinin kendi gelişimi evrimsel bir tarihsel süreç ile açıklanmıştır. Yakındoğu'da ortaya çıkan kurumsal din giderek Avrupa'da merkezi bir kimlik edinmiş ve geride bıraktığı arkaik düşünceyi ötekileştirmiştir. Siyasi anlamıyla kimlik dini tanımlarla ifade edilmiş, kadim bir gelenek eskiye ait olarak dışlanmıştır. Ötekilerin, yabancıların ve başka insan topluluklarının varlığı ve aidiyeti dini pratiklerle yükseltilmiş ya da alçaltılmıştır. İşte burada ötekileştirilen, yabancılaştırılan ve başkalaştırılan bir kültürün inançlarına ve din kavramının içini nasıl doldurduklarına bakmaya çalışacağız. Yabanıl tavırları, batıl inançları ve ürkütücü tutumlarıyla nitelen bu insanların din gibi yüksek bir kültür nüvesini inşa ettiklerine ileri sürmek ne çağdaşlarının ne de sonraki yüzyıllarda ortaya çıkan araştırmacıların çok da ilgilendikleri bir alan değildi. Problemimizi ele alırken anlatıları ve pratikleri dini bir yaşamı inşa ettiklerine en az ihtimal verilen kuzeyli bir kavim olan Vikingler üzerinden ele alacağız. Askeri nitelikleriyle öne çıkan vahşi bir topluluk olarak görülen Viking kültüründe inancın payı neydi? Yaşamı sürdürmenin çok zor olduğu kadim coğrafyalarında ve nesiller boyunca yayıldıkları koloni sahalarında hangi inanç izlerini bırakmışlardı? İnançları yüzlerce yıl boyunca devam eden engin bir gelenek miydi? Bu ve benzeri soruları birincil kaynaklardan ve modern araştırmalardan yanıtlamaya çalışırken yeni sorular sormaya ve konuyu daha da derinleştirmeye özen gösterdik.

Anahtar Kelimeler–Din, Vikingler, İskandinavya, Kültür, Dini Düşünce.

Abstract- Before monotheism emerged and became institutionalized as what we now call Religion, humanity spent centuries developing complex belief systems that included many gods. Because the modern concept of Religion defines itself by rejecting and alienating polytheistic beliefs, many do not consider polytheistic systems as true 'religion'. The institutionalized religion that emerged in the Near East gradually gained prominence in Europe, marginalizing the archaic beliefs it left behind. The existence and social standing of others, including strangers and foreign communities, were either elevated or diminished through religious practice. In this paper, we aim to explore the beliefs of a culture marginalized and alienated by others, examining how they define and practice religion within their own context. Claiming that these people, characterized by their wild attitudes, superstitious beliefs and frightening attitudes, had built the core of a high culture such as religion. What role did belief play in Viking culture, a society often regarded as fierce and defined by its military strength? What traces of faith did they leave in their ancient geographies, challenging lands and in the colonies where they settled over generations? Did their beliefs establish a vast tradition that endured for centuries? In attempting to answer these and similar questions using primary sources and modern research, we sought to ask further questions and deepen our exploration of the subject.

Keywords– Religion, Vikings, Scandinavia, Culture, Religious Thought.

Yayın Tarihi	26.12.2024
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: İki İç Hakem (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: Üç Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Benzerlik Taraması	Yapıldı-iThenticate
Etik Bildirim	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr
Date of Publication	26.06.2024
Reviewers	Single Anonymized - Two Internal (Editor board member) Double Anonymized - Three External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes – iThenticate
Complaints	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

EXTENDED ABSTRACT

Although the holistic nature of belief has reached an institutional level with monotheistic religions, humanity has, over long periods, developed complex belief systems encompassing a diverse array of gods. Scholars and curious minds alike have long sought to understand its significance. Since the modern concept of religion often defines itself by rejecting and alienating the beliefs of others, it has developed a tendency to disregard beliefs that differ from its own. Thus, we might say that, although the Greeks described foreigners in terms that marked them as 'other,' this distinction also extended to their beliefs. This is how we interpret their calling the Other "barbarian". The difference of these foreigners living beyond the Carpathians, Alps and Pyrenees from the urban, settled and cultured Romans, Greeks and Babylonians is expressed in their language and religion. The ancient civilizations of the Near East represent the origin and ownership of culture, while other groups are viewed as foreigners, as the Other. Only through deep research can we understand how these people, often characterized by wild, superstitious, and even unsettling attitudes, developed a moral, religious, and philosophical system. In urban, settled societies, social constructs like religion, literature, and politics are so ingrained that they seem almost invisible. While doing this, we will use period witnesses and comparative studies as well as primary sources. In our study, we will focus on the Vikings, a sub-branch of the Germans, who represent the best-known "barbarian" group in Europe after the Celts. For this reason, we will draw upon key sources, including Adamus Bremensis's *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum* (*Deeds of the Bishops of Hamburg*), Saxo Grammaticus's renowned work *Gesta Danorum* (*Deeds of the Danes*), and

the sacred texts of Ancient Norse Religion. We will use the Prose and Poetic Eddas of Snorri Sturluson, who wrote down the narratives and brought them to the present day.

Annemarie Schimmel, a pioneer in our field who has made unique contributions to the scientific community in our country, discusses the influence of Germany's challenging geography on the lives of its people. In her *History of Religions* lecture notes at Ankara University's Faculty of Theology, she links these harsh landscapes to the Germanic imagination and belief systems. She correctly observes that living conditions are at the centre of their religion. This connection actually helps explain the ambiguous Germanic attitudes toward distinctions like life and death, body and soul. We will expand on this subject further in the future. The Germanic approach to their environment and nature itself demonstrates a unique understanding. The egalitarian attitude of this understanding, regardless of social status and gender, is related to their being "barbarians". In the Germans and the Vikings, who belong to the same cultural family, this characteristic which we will discuss shortly, manifests itself in their religion, worship and relationships with supernatural beings. For the Germans, practical expressions of religion meant a return to nature, which also symbolized the source of their beliefs. Returning to the places where faith was born, gathering in forests, vast waters and lofty mountains, addressing cults with sacred words and offering sacrifices are among the common religious practices among the Germans. There are also variations in how these practices were applied among different Germanic groups. This branch of the Germans, which spread over the last fertile lands before reaching the poles and separated from continental Europe with their original language, lived on the Scandinavian "Island", which land connection was not yet known at that time. We can take an indirect look at the beliefs of the Germans through the information we have about the Vikings and their beliefs. Thus, we can see that the limitations of our study lie within a poignant segment of a shared cultural heritage.

This ancient religion, which we examine through its sacred texts and core beliefs, forms an essential part of the Vikings' identity. They carried this truth through generations and arranged their lives accordingly. They believe in gods, goddesses, supernatural beings, inevitable prophecy, and the repetition of creation in cyclical time. As Şinasi Gündüz aptly illustrates, no myth lacks significance compared to narratives like the divine Sabbath or the Tower of Babel in Genesis. Every belief system has set out to convey some truths to its believers through some metaphors, mystical patterns or rituals whose purpose has been forgotten. This is why the boundaries of theology coincide with the historical. The legends, epics, poems and myths that the Vikings carried through generations over centuries also contain vague traces of the essence of their ancient religion. These traces are analysed in depth with comparative studies and archaeological findings, and the true essence of their beliefs is intended to be reached. We have taken a small step towards this goal here. We have no doubt that the following steps will surpass our current scientific aims and elevate our understanding to new levels. Studying the ancient beliefs of the so-called 'barbarians,' which have often been humiliated, ignored, and marginalized, through scientific methods will enrich our understanding of humanity and broaden the horizons of our conceptual thinking.

GİRİŞ

İnancın bütüncül niteliği tek tanrılı dinlerle kurumsal bir düzeye ulaşmış olsa da insanlık uzun süreler boyunca çok çeşitli tanrıları da içeren karmaşık inanç sistemleri geliştirmiştir. Bunun anlamını meraklılar uzun süreler de okuyup anlamaya çalışmaktadır. Dinin modern anlamı ötekinin ve diğerlerinin inancını yadsıyarak ve yabancılaştırarak kendisini ortaya koyduğundan kendisinden görmediklerini de yok sayma eğilimi geliştirmiştir. Böylece aslında diyebiliriz ki Yunanların kendilerinden görmedikleri yabancıları dilleriyle nitelemiş olduğunu bilsek de ötekinin farklılığı inançlarını da içermektedir. Öteki'ne "barbar" demelerini de böyle yorumlamaktayız. Karpatların, Alplerin ve Pirenelerin ötesinde yaşayan bu yabancıların şehirli, yerleşik ve kültürlü Romalılarından, Yunanlardan ve Babillilerden farkı dilleri ve dinleri ile ifade edilmektedir. Medeniyetin temsil edildiği kadim yerleşim merkezleri ile Yakın Doğu kültürün temsilcisi, sahibi ve yaratıcısıdır, ötekiler de yabancıdır, başkasıdır, ötekidir. Burada ötekileştirilen, yabancılaştırılan ve başkalaştırılan kültürlerin inançlarına ve din kavramını nasıl anladıklarına bakmaya çalışacağız. Yabancı tavırları, batıl inançları ve ürkütücü tutumlarıyla nitelen bu insanların da ahlaki, dini ve felsefi bir inanç sistemini meydana getirmeleri ancak derin araştırmalar ile mümkün olabilecektir. Şehirli, yerleşik ve kültürlü toplumlar için yaşamdan hâsılı din, edebiyat ve siyaset gibi toplumsal nitelikler var olmayacak kadar üstencildir. Bunu yaparken birincil kaynaklar kadar dönem tanıkları ve karşılaştırmalı çalışmaları da kullanacağız. Çalışmamızda Keltlerden sonra Avrupa'nın en iyi tanıdığı "barbar" grubunu oluşturan Germenlerin bir alt kolu olan Vikingler üzerinde duracağız.¹ Bu yüzden de sıklıkla Adamus Bremensis'in eseri "Hamburg Kilisesi Piskoposları Tarihi" *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*, Danimarkalı ünü tarihçi, teolog ve yazar Saxo Grammaticus'un kendisi kadar ünlü eseri "Danların Tarihi" *Gesta Danorum*'u ve Kadim Norse Dini'nin kutsal anlatılarını kaleme alarak günümüze ulaştıran Snorri Sturluson'un Nesir ve Manzum Eddaları'nı kullanacağız.

Ülkemizin bilimsel hayatına eşsiz bir katkı sunan alanımızın öncülerinden Annemarie Schimmel'in Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde verdiği Dinler Tarihi ders notlarında Germenlerin zorlu coğrafyalarının yaşamlarına olan etkisini açıklayarak zorlu tahayyüllerini inançlarına bağlamaktadır. Yaşam koşullarının dinlerinin merkezinde olduğunu haklı olarak O da ileri sürmektedir. Germenlerdeki yaşam ile ölüm, beden ile ruh arasındaki ayrımlara yöneltilen müphem tavrı da aslında buraya bağlamaktadır. Bu konuyu ileride daha da açacağız elbette. Yaşadıkları çevreye ve doğanın kendisine olan yaklaşımları Germenlerde özgün bir anlayışa erişmiştir. Bu anlayışının toplumsal statü ve cinsiyet gözetmeyen eşitlikçi tavrı onların "barbar" olmalarıyla ilgilidir. Germenlerde ve aynı ailenin bir ferdi olan Vikinglerde az sonra tartışmaya açacağımız bu durumu kendisini dinlerinde, ibadetlerinde ve doğaüstü varlıklarla olan ilişkilerinde kendisini belli etmektedir.² Germenlerde dinin pratik yaşamdaki karşılığı, yine inançlarının kaynağını ifade eden doğaya dönmek anlamına geliyordu. İnancın doğduğu mekânlara dönülerek; ormanlarda, engin sularda ve yüce dağlarda toplanmak, kültürlere kutsal sözlerle hitap etmek ve kurbanlar sunmak Germenler arasında en sık karşılaşılan ibadetler arasındadır.³ Bunların Germen ailesinin tekil fertleri üzerindeki uygulama farklılıkları da bulunmaktadır. Topluluklar arası farklılıkları Vikingler üzerinden örneklendirmeyi deneyeceğiz. Germenlerin kutuplara gelmeden önceki son bereketli topraklar üzerinde yayılan ve özgün dilleriyle kıta Avrupası'ndan ayrılan bu kolu o zamanlar henüz kara bağlantısı bilinmeyen İskandinav Adası üzerinde yaşamaktadır.⁴ Vikinglere ve onların inançlarına dair elimizdeki bilgiler aracılığıyla Germenlerin inançlarına dolaylı bir bakış atabiliriz.⁵ Böylece çalışmamızın sınırının da ortak bir mirasın hazin geçmişinde yattığını kolayca tespit edebiliriz.

Vikingler uzun olmayan tarihleri boyunca komşuları, akrabaları ve mağdurları olan Avrupalı toplumlar tarafından karalanmış, ötekileştirilmiş ve aşağılanmıştı. Barbar, vahşi ve yabancı görülen bu halkın herhangi bir ahlaki ya da felsefi bir inanaşa sahip olması dahi mümkün görülmemiş ve tümüyle insani olmayan nitelikle tasvir edilmiştir. Elette Roma sonrası dinin toplumsal tabanının genişlediği Ortaçağ'da barbarların ayrıksılığı daha da gözle görülür ve hissedilir bir boyut kazanmıştır.

¹ Josep Fontana, *Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması*, (İstanbul: Afa Yay., 1995), 26.

² Annemarie Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, (İstanbul: Külliyyat Yay., 2016), 84.

³ Karol Modzelewski, *Barbarların Avrupa'sı*, Çev: N. Demiraş, (İstanbul: İş Bankası Kültür Yay., 2011), 348.

⁴ Gwyn Jones, *A History of the Vikings*, (Oxford: Oxford University Press, 1968), 21.

⁵ Ernst Rose, *A History of German Literature*, (New York: NY University Press, 1960), 7.

İnancın yerini alan “kültür” adı verilen toplumsal ilginin doğuşunu bu ana işaretleyebiliriz örneğin.⁶ Dilleri ve kültürleri sayesinde Hint-Avrupa ailesinin Germen koluyla ilişkilendirilen bu toplumun sahip olduğu inanç da ötekileştirilmiştir.⁷ Hint-Avrupa topluluklarıyla diyebiliriz ki aynı ailenin aynı koluyla yakından ilişkilidirler. Ancak aynı zamanda coğrafi olarak yakınlık kurdukları Slavlar, Anglo-Saksonlar ve Türkler ile de etimolojik, psikolojik ve teolojik bağlantılar kurmuşlar, zaman içinde bu toplumları hem etkilemiş hem de bu toplumlardan etkilenmişlerdir. Etkileşimin ne yazık ki bazı araştırmacılar tarafından yanlış yorumlanarak bir ontolojik kanıt gibi sunulmaya çalışıldığı da gözlenmiştir. Oysaki ne kültürel ne de etnik olarak söz konusu etkileşimin bir illiyet kurmadığı ortadadır. Bu etkileşimler sadece ve yalnızca coğrafi bir kesişimin sonucudur. Elbette bu etkileşimlerin bir sonucu olarak da hem etkileyen hem de etkilenen taraflarda, sıklıkla birbirleriyle yer değiştirdiklerini gösterecek kadar, derin izler bırakılmıştır. Yanlış anlaşılma yol açan da bu izlerin derinliği ve kalıcılığıdır. Biz ise bu izleri takip etmek ve bağlantıları ortaya çıkarmak ile nihai olarak asıl kaynağı ortaya koymayı amaçlamaktayız. Burada buna dair ilk denemeleri yapmaya çalışırken Viking kültüründeki dini kavrayışın farklı düzeydeki anlamlarını da tartışmaya açabileceğiz.

Tarihsel kaynakları, temel inanışları ve önde gelen mitoslarıyla özgün bir inanç sistemini yaratan Viking toplumu kendisi hakkında ortaya atılan tüm şüpheleri geride bırakmıştır. Günümüzde folklorik bir bağlama oturtulan yaşam biçimlerine rağmen felsefi, ahlaki ve dini bir kültürü yaratabilmişlerdir. Onuncu yüzyıldan başlayarak ise Hıristiyanlaşmışlar ve eski dinlerini terk etmişlerdir. Yine de zengin tasvirleriyle özgün inançlarına dair mitolojik metinlerini yazılı hale getirip saklamışlar ve günümüze kadar ulaştırmışlardır. Dilimize kazandırılan ve karşılaştırılmaya başlanan dini kavramları Avrupa'nın ve Yakın Doğu'nun birçok tanıdık tasvirini de anımsatacak derinliğe sahiptir. Germenlerden öğrendikleri, Slavlarla paylaştıkları ve Türklerle ortaklaştıkları birçok ahlaki, felsefi ve dini kavramı özgün dünyalarında geliştirmişler ve derinleştirmişlerdir. Bir yandan da Hint-Avrupa köklerinden gelen ortak değerleri kendi dinlerinde ve dillerinde özgün bir biçime ulaştırmışlardır. Anlatılan onların gerçeğidir, biz ise inanç özlerini ortaya dökmekle yetineceğiz. Mitolojinin karşılaştırmaları, dünyevileşen sorunları ile çözümleri benzerliklere ve farklılıklara odaklansa da insanlığın ortak mirasını da gözler önüne sermektedir. Kendi inanç sistemlerinde Normlar olarak anılan varlıklar ile Yunan mitolojisindeki “*Μοῖραι*” kavramı arasında kurmaya çalıştığımız bağlantının derinliği bizleri şaşkına çevirmektedir. Buna daha sonra yeniden döneceğiz. Viking kültüründeki dini öğeleri araştırdıkça karşımıza çıkan benzerlikler ve farklılıklar daha da anlamlı olmaya başlayacaktır. Viking kozmolojisinin temelinde yatan ağaç mitleri, dokuz dünyalı tasvirleri ve ahlaki normları tanrısal öykülerle insanileştirmeleri dinin anlaşılır yapısını daha da artırmaktadır. Tanrılar insanın yaşadığı çevrenin özdeksel yansıması ya da silik geçmişin ulvi bir simgesidir.⁸ Edebi yetkinliklerini bu kültürel birikime borçlu olduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Tolkien'den Gaiman'a uzanan etkileri de böylece ortaya çıkmıştır.

Viking inançlarının ne olduğuna ve dinlerinin esaslarına bakmadan önce Vikinglerin kendi inançlarına nasıl baktığına dair çarpıcı bir örneği ele almamız gerekmektedir. Kuzey denizine bakan tüm koloni topraklarını birleştiren Knud (Norse dilinde Knútr, batı dillerinde Cnut ya da Canute) Vikinglerin böylece en büyük hükümdarlığını kurmuştur. Çatal-Sakallı Sveinn Haraldsson'un oğullarından birisi olan Knud yaşadığı süre boyunca İngilizlerin, Norveçlerin ve Danların üç tacını birlikte giymiştir. Erken yaşta ölümüyle bu büyük hâkimiyeti son bulsa da toprakları üzerinde bıraktığı sosyokültürel ve dini etki eşsiz olmuştur. Her ne kadar neredeyse çağındaki dini taassubun göstergesi sayılabilecek tüm davranışları yadsımış olsa da Hıristiyan olduğu bilinmektedir. Henüz Vikinglerin dini dönüşümü tamamlamış hem ana vatanları İskandinavya'da hem de Avrupa'nın farklı yerlerinde bulunan kolonilerde Vikinglerin kendi inanışları Hıristiyanlıkla birlikte yaşamayı sürdürmektedir. Knud'un da Hıristiyanlığı bu yüzden köktenci değildir; henüz siyasi ve kişisel yaşamına tam anlamıyla tekâmül etmemiştir. Böyle olunca Hıristiyanların kabul edemeyeceği birçok şeyi onun kişisel ve siyasi hayatında görebiliyoruz. Çok eşlidir, kilisenin meşru temsilcilerine karşı kayıtsızdır ve hak sahibi tebaayı gözünü kabul bürümüş şekilde katletmeyi meşru görmektedir. Böyle olunca onun kendisinin Hıristiyan demesi başka Hıristiyanlar tarafından çok da önemsenmemektedir. Böyle olunca onun kendi toplumunun eski

⁶ Ramsay MacMullen, *Paganism in the Roman Empire*, (New Haven: Yale University Press, 1981), 24.

⁷ Gürhan Kirilen. “Origin of the Term Barbarian”, *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 1:1 (2018): 23.

⁸ Marc Augé, *Paganizmin Dehası*, Çev: Erkan Ataçay, (Ankara: Dost Kitabevi, 2010), 94.

dinine nasıl baktığı çok önemli olmaktadır. 1018 yılında yayımlanan ve onun adını taşıyan “*Instituta Cnuti aliorumque regum Anglorum*” (Knud ve Diğer İngiliz Krallarının Yasaları) başlıklı hukuki metinde kâfirliğin (o zamanlar tüm Barbar inançlarına ve Paganizme bu nitelikle yaklaşıldı) tanımı yapılmıştır. Alman tarihçi Felix Liebermann tarafından 1903 yılında Die Gesetze der Angelsachsen başlığıyla yayınlanmıştır. Buna göre⁹ “şeytani-putlara, kâfir tanrılarına, güneşe ya da aya akan sulara, pınarlara, taşlara veya her türden ağaca tapanlara ya da cadılıktan hoşlanan veya kurban, kehanet ve benzeri hatalı iddialar ile ölümcül birtakım kötücül varlıklara eşlik eden kâfirlik denilmektedir.” Bu yasa metnine baktığımızda eski inançlarına çok da uzak olmayan bir süre sonunda dönüp baktıklarında ne düşündüklerini daha iyi görebiliyoruz.

1. Viking Yaşamının Dini Kökenleri

Barbar olarak nitelenen Germenlerin vahşilikleriyle tüm Avrupa’ya nam salan Vikingler de bir din inşa etmiştir. Viking inanç sistemi yaşamsal normları, bütünsel kuralları, soyut kavramları, nesiller boyunca taşınan sembolleri, tekrar edilen ritüelleri ve sarsılmaz ibadet esaslarıyla topluluk olarak bağlanan bir dini ifade etmektedir. Viking inançlarının temel kaynakları Ortaçağ elyazmaları, arkeolojik buluntular ve sözlü gelenek ile günümüze taşınmıştır. İnanç sistemlerinin özü İbn Fadlan ve Adamus Bremensis gibi karşılaştırmalı metinlerle de takip edilmiş ve anlaşılmaya çalışılmıştır. Viking inançlarını günümüze taşıyan ve Kadim Norse Dini’nin esaslarını bulamayacağımız özgün yapıları ise Edda olarak anılmaktadır. Hint-Avrupa dil ailesinin Germen kolunun kuzey kanadını oluşturan Norse dilinde yazılan bu metinler sözlü birer edebiyat eseri olarak nesiller boyunca taşınmış, daha sonra İskandinavya’nın Hıristiyanlaşma sürecinde ise kaleme alınarak saklanmıştır. Viking inançları taşıyan kutsal metinler olan Nesir ve Manzum olarak Eddalar ikiye ayrılmaktadır Edda kelimesinin tam olarak ne anlama geldiği ise tartışmalıdır. Yine de insana, geçmişe, zamana ve geleceğe yönelik bilinmeyeni açıklayan bu metinler birer kutsal anlatıdır.¹⁰ Yine de Germenlerde olduğu gibi Vikinglerde de metnin kutsallığı anlatılanlardan kaynaklanmamaktadır; bu barbar kavim insan yaşamın sıradan doğasıyla teolojik bana da uhrevi olan arasında keskin bir sınır çizmemektedir.¹¹ Kutsiyet hâsılı araçtır ve bilginin hüviyeti bundan bağımsızdır. Eddaların adının nereden geldiği hakkında da bazı varsayımlar ortaya atılmışsa da henüz bilim insanlarının bir ortak kanıya ulaştığını söylemek mümkün değildir. Araştırmacıların bir kısmı Edda’nın doğrudan “şiir” demek olduğunu ileri sürmektedir. Bu fikre kanıt olarak da Norse diline en yakın kuzey aksanı kabul edilen İzlanda dilinde şiire *ódr* denilmesi gösterilmektedir. Bir kısım başka araştırmacı ise her iki eserin de derleyicisi kabul edilen Snorri Sturluson’un yaşadığı ve çalışmalarını yürüttüğü İzlanda’daki Oddi kentinin adını metinlere ithaf edildiğini ileri sürmektedir. Öte yandan bazı araştırmacılar da Edda’nın büyük anne, ana kadın anlamı taşıdığını söylemektedir ki Viking inanç sistemindeki kadın ağırlığı bunun bir kanıtı olmalıdır.¹² Her haliyle günümüzde Kadim Norse Dini’nin temel kaynağı olan Eddalar; iki kitabın da ortak ismidir ve aslında Edda denildiğinde bu iki kitap akla gelmektedir.¹³

Arkeolojik buluntularda ortaya çıkarılan muskalar, tütsüler, sunaklar ve adaklar kadar run taşlarında yazılan dualar da inançlarının esaslarını taşıyan küçük sırlar olarak kaydedilmiştir. Kısa ve öz mısralar ile ilk inanç nüveleri böyle ortaya çıkarılmıştır. Tanrılara ve tanrıçalara, kutsal doğaüstü varlıklara yaşamsal araçların, zilyet eşyalarının ve değerli nesnelerin sunulması tüm Germen inançlarında olduğu gibi Vikinglerde de yaygındır.¹⁴ Bu da arkeolojik buluntuların dini çalışmaların için önemi ortaya koymaktadır. Sagalardaki kimi efsanevi nitelikler dinlerinin temellerini gölgeleyecek edebi nitelermeleri barındırsa da inançlarının yaşamlarındaki yansımaları bu sırlarda gözlemlenebilmektedir. Bu nedenle de kısa beyitler, anıt hitabeleri ya da kült objeleri olabilen run taşları daha önemli hale gelmiştir. Eddalarda Viking inanç sisteminin esasları kadar doğa olaylarını mitolojik

⁹ Norse ve Latincesi için Bkz: Felix Liebermann, *Die Gesetze der Angelsachsen*, Max Niemeyer, Halle 1903, s. 312; İngilizcesi için Bkz: Ken Dowden, *European Paganism: the realities of Cult from Antiquity to the Middle Ages*, Routledge, Londra 2000, s. 42

¹⁰ Şinasi Gündüz, “Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemde Mitos”, *Milel ve Nihal*, 6: 1, (2009), 23.

¹¹ Marc-André Wagner, “le Cheval dans les Croyances Germaniques Entre Paganisme et Christianisme”, Ed. C. Steel, J. Marenbon ve W. Verbeke, *Paganism in the Middle Ages*, (Louvain: Leuven University Press, 2012), 85.

¹² Sivert Nielsen Hagen, “On the Origin of the Term Edda”, *Modern Language Notes*, 19: 5, (1904), 127.

¹³ Viking inançlarının temellerine ve kaynaklarına daha yakından bakmak için lütfen bakınız: Selahattin Özkan, “Viking Mitolojisinin Temelleri ve Tarihsel Kaynakları”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 1: 1, (Aralık 2018), 67-84.

¹⁴ Marilyn Dunn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c. 350–700*, (Londra: Bloomsbury, 2013), 28.

öyküler ile açıklamaktadır ancak run taşlarında Vikinglerin bunları nasıl anladığını görebilmekteyiz. Tüm bunları topladığımızda anlıyoruz ki Vikingler yaşadıkları çevrede gözlemledikleri ve akli melekeleriyle açıklayamadıkları doğa olaylarını çeşitli tanrılar, tanrıçalar ve doğaüstü varlıklar ile ilişkilendirmişlerdir. Kadim Norse Dini'ne göre tanrılar ve tanrıçalar sahip oldukları doğaüstü güçler ile evreni kontrol etmektedir. Bazen uç doğa olaylarının nedeni iki tanrısal güç arasındaki mücadeleye bağlanmaktadır. Toplumda meydana gelen ve bireylerin kontrolünden çıkan olaylar kadar savaşlar, yıkımlar ya da felaketler de böylece ilahi bir görünüme kavuşturulmuştur. Çevrelerinde gördükleri ve anlamakta güçlük çektikleri doğal yapılar ya da günümüze insanına normal gelebilecek olaylar mitolojik bir nedenselliğe bağlanır. Bu illiyet bağı nedeniyle ibadetler, törenler ve kültler icra edilmeli, doğal olmayan ile doğal olan arasında bir bağ kurulmalıdır. Tüm bunların kaynağında olan Viking Mitolojisi'nin metinleri, efsaneleri ve ritüelleri Germen ve Slav Mitolojileri olmak üzere birçok Hint-Avrupa kökenli halklarını mitolojileriyle karşılaştırılmış ve kökenleri araştırılmıştır.¹⁵

2. Viking Dini Metinleri ve İnanç Esasları

Viking kültüründe din sözlü bir geleneğin devamıdır. Yazılı metinleri ancak din değiştirme sırasında ortaya çıkan bir kaygı ile kaydedilmiş ve gelecek kuşaklara aktarılmıştır. Temel olarak dini kitapları Edda adı verilen bir bütünün iki tamamlayıcı parçası olarak düşünülmelidir. Bunlardan Manzum olanı daha kapsamlı ve karmaşık iken, Nesir olanı nispeten daha anlaşılır ve öze yöneliktir. Nesir Edda'nın bir el kitabı olarak düşünülmüş olması da bunu açıklamaktadır. Manzum ve Nesir Edda dışında bulunup da bu metnin bir parçası olduğu edebi ve tarihi çalışmalar ile ispatlanan kimi parçalara ise Eddik Şiirler denilmektedir. Bu türden şiirler çoğu kez Eddalarda bahsedildiği ya da atıf verildiği için dini metinlerin bir parçası olduğu düşünülmektedir. Manzum Edda'ya göre daha yakın bir dönemde yazıya geçirildiği düşünülen Nesir Edda bazı kaynaklarda Genç Edda olarak da anılmaktadır. Genç ya da Nesir olarak tanımlanan Edda'da verilen birçok meselin kaynağını Manzum Edda'dan almaktadır. Bilinen haliyle Nesir Edda, üç kısımdan oluşmaktadır: Gylfaginning, Skáldskaparmál ve Háttatal olarak adlandırılan bu üç kısım bugüne kadar zaman zaman farklı araştırmacılar tarafından İngilizce dışında yerel dillere de çevrilmiştir. Öte yandan Nesir Edda'nın yazarı tam olarak bilinmemektedir. Çoğunlukla, yazıya geçiren Snorri Sturluson'un eseri sanılsa da aslında Viking halkının ortak mirasıdır. Üç parçanın bir araya gelip oluşturduğu Nesir Edda esasen Skaldlar için hazırlanmış bir Mitoloji el kitabıdır.¹⁶ Skaldlar ise Viking inanç sisteminin esaslarını, mitoslarını, destanlarını ve efsanelerini şiir formunda çağlar boyunca taşıyan ozanlardır. Vikingler bizim anladığımız biçimiyle bir din adamı sınıfı oluşturmadıkları için dinlerinin esaslarını da skaldlar eliyle taşımışlar ve gelecek kuşaklara aktarmışlardır. Skaldlar hem inancın özünü hem de kültürel değerlerini taşıyan en önemli toplum unsurları olarak büyük bir saygı görmüştür. Yine de skaldların tümüyle bir dini sınıf olmadığını kaydetmeliyiz. En yakınlık kurabileceğimiz tanım ise belki de akıllara şamanların gelmesidir. Oysa şamanlardan farklı olarak skaldların ezgilerinde *seiðr*'in şamanlarda olmayan bir şekilde Vikinglerin askeri organizasyonu ile ilişkisine bağlanmaktadır.¹⁷ Yaşamdaki karşılığı çoğu kez büyü ile karşılaştırılan *seiðr* aslında inançlarının özündeki kültü temsil etmektedir.¹⁸ Günümüzde büyü ve tılsımlı dualar olarak açıklanan *seiðr*'in oysa askeri ihtiyaçlara cevap vermek için ortaya çıktığını da söyleyebiliriz. Öte yandan Viking toplumunda bir din adamı sıfatına en çok yaklaşan kimse ise "*godi*" olarak anılan kabile şefleridir. Bu topluluk önderleri siyasi olduğu kadar dini bir hüviyet de taşıyorlar, ayin ve ritüellerde öncülük ediyorlardı. Her ne kadar tanımın kendisi Vikinglerin Hıristiyanlaşması ile ortaya çıkmışsa da Skaldlar dışında dinin normal hayatta da bir taşıyıcısı olması gerekmektedir. Bu tartışmaya daha sonra döneceğiz, burada Eddalara ve Eddalarda taşınan dinlerine ve inançlarının temel özelliklerine bakmaya devam edelim.

¹⁵ Jaan Puhvel, *Comparative Mythology*, (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989), 189.; James Patrick Mallory, *In Search of the Indo-Europeans: Language, Archaeology and Myth*. (Londra: Thames & Hudson, 2005), 128.; John Lindow, *Norse Mythology: A Guide to the Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs*, (Oxford: Oxford University Press, 2001), 29.; Rudolf Simek, *Dictionary of Northern Mythology*, Translated by Hall, Angela. D.S. Brewer. (Woodbridge: Boydell & Brewer, 2007), 85.

¹⁶ Anders Andrén, "Behind "Heathendom": Archaeological Studies of Old Norse Religion", *Scottish Archaeological Journal*, 27: 2, (2005), 106.

¹⁷ Neil Price, "The Archaeology of Seiðr: Circumpolar Traditions in Viking Pre-Christian Religion", *Brathair*, 4: 2, (2004), 122.

¹⁸ Eric Christiansen, *The Norsemen in the Viking Age*, (Massachusetts: Blackwell Publishing, 2002), 78.

İlk olarak ele aldığımız Nesir Edda dini bir metin olduğu kadar edebi özellikleri de araştırmalara konu olmuştur. Karşılaştırmalı tarihi yöntemin el verdiği ölçüde anlatıyı taşıyan metnin nitelikleri de araştırmıştır. Nesir Edda'daki üç bölümde üç farklı nitelikteki üç ayrı metin karşımıza çıkmaktadır. İlk bölümünü oluşturan Gylfaginning "Gylfi'nin Aldanışı" başlığını taşımakta ve Vikinglerin neye ve nasıl inandıklarını bir mitolojik öykü ile özetlemektedir. Bu metnin işlevi kutsal kitaba bir mukaddime, inanç dünyalarına bir giriş ya da karmaşık kozmolojik yapılarının bir özeti olarak yorumlanmalıdır. Gylfaginning bir parçası olduğu Avrupa edebiyatının kurucu metinlerinden birisidir ve ortaçağ dini nesrinde adet olduğu üzere de diyaloglar halinde yazılmıştır. Bu uzun parçada tanrı fikriyatının üç uzamı ya da yansıması olarak düşünülen Hárr, Jafnhárr ve Þriði ile Gangleri arasında geçen diyaloglara kimi zaman Odin, Thor ya da diğer tanrılar da karışmakta ve konuşmalarıyla metni yönlendirmektedir. İkinci bölüm olan Skáldskaparmál ise manzum bir söylevidir. Skáldskaparmál'in amacı ise bu kez inançlarının özünü vermek değil, inancın dildeki karşılığını bulmaktır. Burada da diyaloglar vardır ancak bu kez konuşmalar Æsir ile Bragi arasında gerçekleşmektedir. Benzer bir biçimde Skáldskaparmál'de de hitabet ve ozanlık sanatı incelikli bir biçimde kullanılmıştır. Nesir Edda'nın üçüncü ve son bölümü olan Háttatal'ın Norse dışındaki diğer dillere çevirisi teknik olarak yapılamamaktadır. Bu üçüncü metnin edebi zenginliği ve anlamsal derinliği buna engel olmaktadır. Háttatal'ın bugüne kadar İngilizce ve Fransızca özetleri yazılmış, modern İskandinav dillerine dahi çevrilememiştir. Háttatal teknik olarak bir ağıt olarak ele alınmaktadır. İlk ağıt Norveç kralı IV. Hákon Hákonarson (ö. 1263)'a yakılmıştır, ikincisi kralın kayınpederi olan Skúli Bárðarson için yakılmıştır ve üçüncüsü de her ikisini birlikte yâd etmektedir. Söz konusu ağıtların arasına açıklayıcı ve betimleyici notlar yerleştirilmiştir. Tarafımızca yapılan Türkçe çeviride de Háttatal dışında Nesir Edda'nın Gylfaginning ve Skáldskaparmál bölümleri dilimize kazandırılmıştır.

İzlandalı yazar, din adamı ve siyasetçi Snorri Sturluson (1179-1241) yitip giden eski inançları saklamak istiyordu. Vikingler öteden beri sözlü gelenekte yer etmiş olan Manzum Edda'yı kayda geçirmişlerdi. Ancak bu metin ve anlattığı din unutulmuştu. İşte Snorri Sturluson'un hacimli ve karmaşık olan Manzum Edda'nın anlaşılır olması için onu düz yazıya çevirdiği düşünülmektedir. Aslında Nesir Edda'nın yazılış amacı ile Manzum Edda'nın yazılış amacının arasındaki fark, birincisinin söylev biçiminin, ikincisinin edebi niteliğine tercih edilmesini açıklamaktadır.¹⁹ Manzum Edda'da anlatılanlar ve aktarılan onu kaleme alanlarının devrinde dahi kadim bir zamana ait olarak görülüyordu. Eddalarda kaleme alınan tanrılar, doğüstü varlıklar ve ötedünyalar Vikinglerin kendisi tarafından dahi anlaşılır olmaktan uzaktı. Eski inançların üzerinden uzun zaman geçmiş, toplum yeni bir din edinmişti. Manzum Edda'nın bize ulaşan en eski el yazma nüshası Codex Regius olarak da bilinmektedir. Snorri'nin yazıya geçirdiği Nesir Edda'da bahsedilen dizelerin yer aldığı Manzum Edda'yı içeren Codex Regius daha eski bir yazma olmasına rağmen keşfi Nesir Edda'dan sonra yapılmıştır. On üçüncü yüzyıldan kalma bu yazmadaki olayların kronolojisi çıkarıldığında dokuz ile onuncu yüzyıldan daha eskiye gitmediği anlaşılmaktadır. Codex Regius üzerinde bir yazar adı bulunmamaktadır. Bazı araştırmacılar bu yüzden Manzum Edda'yı Snorri'nin de doğduğu kent olan Oddi'de on ikinci yüzyılda yaşayan bir rahip olan Bilge Sæmundur Sigfússon'a ait olduğunu söylemekte ise de henüz bu iddia kanıtlanamamıştır.²⁰ Manzum Edda'nın bir bellek çalışması olarak ortaklaşa kaleme alındığını ya da bilge bir ozan tarafından saklandığını söylemek mümkündür.

Viking inançlarının en eski kaynağı olan Manzum Edda'nın ana iki bölümü vardır. İlk bölümde mitolojik şiirlere yer verilmişken ikinci bölümde büyük kahramanlara dair şiirler yer almaktadır. Nesir Edda'da sıklıkla kullanılan Völuspá, Hávamál, Grímnismál ve Skírnismál gibi şiirlerin tam ve eksiksiz halleri Manzum Edda'nın ilk bölümünde bulunabilmektedir. Bu metinler çoğunlukla Viking inançlarının temel mitoslarını didaktik bir biçimde aktarmaktadır. İkinci bölümde ise bugün yaşayıp yaşamadığı konusunda tartışmaların yaşandığı Helgi Hundingsbani, Nibelunglar, Jörmunrekkr, Attila ve Brynhildr gibi kahramanlara dair şiirler bulunmaktadır. Manzum Edda'daki şiirlerin başında kısa ve açıklayıcı metinleri olsa da bu metinlerin kitabın tamamına ait olup olmadığı da tartışmalıdır. Tüm şiirlerin niteliği, yazarları ve anlatıları birbirinden farklıdır ve tartışmaya açıktır. Manzum Edda'nın ilk ve en bilinen şiiri Völuspá'dır. Bu şiirde völvá ya da völvá olarak bilinen bir kâhinin Odin'e hitabından oluşmaktadır. Völuspá'da bir kâhinin yakarışı kaleme alınmış iken hemen ardından gelen Hávamál'da

¹⁹ Frank Tenney, "The Use of Optative in the Edda", *The American Journal of Philology*, 27: 1, (1906), 10.

²⁰ Jón Hnefill Aðalsteinsson, "Sæmundr Fróði: a medieval master of magic", *Arv: Nordic Yearbook of Folklore*, (1994), 120.

erdemli bir yaşamın tanrısal öğütleri aktarılmaktadır. Birbirinden tümüyle farklı iki biçem, yöntem ve anlatı ardı ardına gelmiştir. Sonrasında bu Manzum Edda'da sıklıkla tekrar edilmiştir. Birçok araştırmacı tarafından Hávamál'daki öğütler felsefi ve ahlaki çözümlenmeleriyle Viking inanç sisteminin temel normları olarak kabul edilmektedir.²¹ Eddalarda nesir ya da manzum olarak aktarılanlarda Vikinglerin tanrıları, doğaüstü varlıkları, öncesi ve sonrasıyla yaratılışı, kıyamet benzeri kehanetini ve kozmolojiye dair inanç esasları gibi birçok kavram ele alınmaktadır. Eddalar İskandinav Mitolojisinin dokuz katmanlı kozmosunu, evrensel yaşamın üzerinde konumlandığı Yggdrasill adı verilen yaşam ağacını ve bunlara dair birçok mitosunu çağımıza taşımaktadır.²² Öte yandan anlatıların aktarılma nedeni ise tartışmalara açıktır.

Nesir Edda'yı yazıya geçiren kişi olarak kabul ettiğimiz Snorri Sturluson dahi Eddalarda ele alınan bilgilerin "atalarının hatırası" olduğunu söylemektedir. Bunu kendisi ve içinde yaşadığı Viking toplumu artık Hıristiyanlığa geçtiği için söylemektedir. Söylediklerini, yazdıklarını ve kaydettiklerini artık din olarak algılamamaktadır. Eddalar tam bir dönüşüm çağının ortasında kaleme alınmış ve saklanmıştır. Bunu metinde de görmek mümkündür. Yeni inancın kimi nüveleri eski diyaloglara sızmıştır. Yazıya alanlar kimi yerde eskiden sahip oldukları bu eski inanca aşağılar gibi bakmakta ve ötekileştirmektedir. Edebi olarak da Eddalarda yer alan ve kadim Viking irfanının temeli olan runik dizeler kimi zaman Hıristiyan motifleriyle kimi zaman da Pagan ezgileriyle süslenerek metinde yer almışlardır.²³ Bu metinlerdeki edebi yetkinlik anlatının önüne geçmiştir. Gerçekten de araştırmacılar uzun süredir bu metinlerin dini gücünü tartışmıştır. Viking dininin yapısal özellikleri Eddalar eliyle taşınmışsa da anlatıdaki olağanüstü olaylar ile doğaüstü varlıklar anlamını folklorik olarak algılanmasına yol açmıştır. Aslında bunların bırakalım modern araştırmacıları dönemindeki muhataplarınca dahi ne kadar anlaşıldığı ise bambaşka bir konudur. Örneğin Dokuz Kozmoslu dünya tasavvurunun Viking inançlarındaki esasına bir bakalım. Viking inanç sisteminin temelinde Viking mitolojisini oluşturan varlıkların ve mekânlarının yer aldığı Yggdrasill adı verilen bir "dişbudak ağacı" vardır. Söz konusu dokuz dünyadan ilkinde Ásgarðr denilmektedir ve burada Æsir üyesi tanrılar ve tanrıçalar yaşamaktadır. İkinci dünya olan Álfheimr'de Işık-Elfleri yaşamaktadır. Daha sonra Kara-Elf de denilen Cücelerin dünyası gelmektedir ve Niðavellir olarak anılmaktadır. Fanilerin yaşadığı orta dünyanın adı ise Miðgarðr ve kelime anlamı olarak da zaten Orta-Dünya demektir. Vikingler tüm insanların Miðgarðr'de yaşadıklarına inanmaktadır. Beşinci sırada gelen Jötunheimr ise devlerin dünyasıdır. Daha sonra gelen Vanir üyelerinin dünyası olan Vanaheimr'de de tanrılar ve tanrıçalar yaşamaktadır ancak bunlar Æsir üyesi tanrılar ve tanrıçalar ile giriştikleri savaşı kaybettikten sonra onların arasına katılmıştır. Buz ve kar dünyası olan Niflheimr'den sonra ise Ateş ve Lav Dünyası Múspellsheimr gelmektedir. Múspellsheimr'de yaşayan Surtr daha sonra Ragnarök'te dünyasını terk ederek Æsir'e savaş açacaktır. Dokuzuncu ve son dünya olan Helheimr'de ise kötüler yaşamaktadır. Tüm bu dünyalar göz önüne alındığında coğrafya ve iklimin mitoloji üzerine olan etkisi daha çarpıcı olmaktadır.²⁴ Tümüyle Dokuz Kozmoslu bir evren algısının sıradan bir Viking köyünde nasıl algılandığını bilmek asla mümkün olmayacaktır. Vikinglerin dinine dair metinlerde yer alan inanç esaslarıyla bunların sıradan insanın günlük yaşamındaki yansımaları arasındaki bağlantıyı ise bilmiyoruz. Buna da çok küçük hatıralar ya da gözlemler run taşlarında birinci ağızdan çok nadir de olsa bulunabilmiştir. Çok ilginç bazı kayıtlar ise Adamus Bremensis ya da İbn Fadlan gibi dışarıdan gözlemlerde bulunabilecektir.

Anglo-Sakson Kroniği gibi anonim eserlerde ya da Adamus Bremensis ve İbn Fadlan gibi dışarıdan kimi gözlemcilerin kayıtlarında Viking inançlarının yaşamdaki pratik sonuçlarını kötücül ve yabancı tasvirlerle aktarmaktadır. Oysa kendi anlatılarında dini pratikleri bırakıp inançlarının özünü aktarmakla yetinmişlerdir. Özdeki bağlantılardan ise yaşamdaki pratik yansımaları anlamaya çalışmak ise buradaki çözümlenmemiz olacaktır. Örneğin dokuz kozmoslu dünyaların üzerine yerleştirildiği Yggdrasill ile inançlarının, tanrılarının ve ibadetlerinin bağlantısını anlamaya çalışalım. Yggdrasill verilen söz konusu kadim ağaç inançlarına göre evrenin merkezini oluşturmaktadır. Her ne kadar Hıristiyanlaşmanın

²¹ Petra Mikolić, *The God-semantic Field in Old Norse Prose and Poetry: A Cognitive Philological Analysis*, Yayınlanmamış (Yüksek Lisans Tezi, Institut for lingvistiske og nordiske studier, Norveç, 2013), 48., Lindow, *Norse Mythology*, 165.

²² Stefaine von Schnurbein, "Function of Loki in Snorri Sturluson's Edda", *History of Religions*, 40: 2, (2000), 111.

²³ Paul Rhys Mountfort, *Kadim Viking İrfanı: İskandinav Runik Alfabesi*, Çev: Araksı Büyükaşçıyan, (İstanbul: Ayna Yayınevi, 2012), 39.

²⁴ R. H. Whitbeck, The Influence of Geographical Environment upon Religious Beliefs, *Geographical Review*, 5: 4, (1918), 318.

ardından yazıya geçirilen kaynakların gölgesinde anlamı giderek yozlaştırılmış olsa da Yggdrasill'i ve ona bağlı dokuz kozmoslu dünyaları anlamak Viking inancını anlamının temel nüvesini oluşturmaktadır.²⁵ Zira Viking tanrıların her gün Yggdrasill'i ziyaret ettiğine ve “bing” olarak bilinen kurullarını bu ağacın önünde topladıklarına inanılmaktadır. Bu kutsal ve ulvi ağacın yani Yggdrasill'in dalları arşa kadar uzanmaktadır.²⁶ Tasvirin gücünden anlaşılabilceği gibi o tanrılara ulaşmanın tek yoludur. Ulaşılmak istenen tanrılardır ya da tanrıların tamamı olan Odin'in kendisidir. Odin hem en büyük tanrı ve diğer tanrıların babasıdır hem de tüm tanrıların tamamıdır. Bu yüzden Odin ile Yggdrasill'in bağlantısı da ilginçtir. Yggdrasill'in adının “Odin'in Atı” ya da “Yaşam Ağacı” olabileceği öne sürülmüşse de tam olarak kanıtlanamamıştır.²⁷ Odin ise kendisiyle açıklanan bu ağaçta kendi kendisine kendisini adadığını ve dokuz gün ve gece boyunca aç susuz bu ağaçta sallandığını söylemiştir.²⁸ Odin'in kendi varlığını açıkladığı en önemli an Yggdrasill'de gerçekleşmiştir. Diniz özünü kaynaklarda okuduğumuz Yggdrasill'de konumlanan dünyalarda yaşananları aktaran Adamus Bremensis yaptığını ileri sürdüğü gözlemlerde onların nasıl ibadet ettiğini de kaydetmiştir. Ona göre Vikingler, Veba veya kıtlık tehdidinde Thor'a, savaş tehdidinde Odin'e, evlilik kutlamalarında ise Freyr'e adak olarak şaraplar dökmektedir. Kişi kültü de geliştirilen Viking inancında takdire şayan cesaretleri nedeniyle ölümsüzlük vakfettikleri kahramanlara tapınıldığını gözlemlemiştir.²⁹ Buna daha sonra yeniden bakacağız.

Yggdrasill'in üzerine yerleştirilen dünyaların ve bu dünyalarda yaşayan varlıkların yaratılış anı da inançlarının özü bakımından önemlidir. Vikingler yaratılışın kendisine ve sonrasına olduğu kadar öncesine de özel bir önem vermiştir. Viking inançlarına göre yaratılışın öncesinde ebedi bir boşluk bulunmaktadır. Yaratılış öncesi anı tanımlayan “Ebedi Boşluk” Ginnungagap ve kadim yaratılışın ulvi aracısı olan Ymir'i incelediğimizde Viking inançlarının yaşamlarını sürdürdükleri coğrafi alanlarla yakından ilişkisini kurabilmekteyiz. Vikinglerin mitolojik kaynaklarına bakarak dünyanın coğrafyası hakkında ne bildiklerini görebilmekteyiz. İnançları gereği dünyadaki karaların ortada ve denizlerinde onların çevresini saracak şekilde yerleştirildiğine inanmaktadırlar. Viking mitolojisine bakıldığında coğrafi bilgiler bununla da sınırlı kalmamaktadır. Coğrafi şekiller, göksel cisimler ve yönler yaratılış inancıyla ilişkili olarak açıklanmaktadır. Kaynakları ve yaşamlarındaki yansımalarıyla Vikinglerin bir dini bütün oluşturduğunu bu yüzden ileri sürebilmekteyiz. Elbette bir inancın en önemli temelini tanrı fikriyatı olmalıdır. Vikingler de tüm dünyalara ve olaylara hâkim göksel bir varlığı kendi inanç sistemlerinde var edebilmişlerdir. Her ne kadar Viking inancında tanrılar Æsir ve Vanir adı verilen iki panteon olarak kümelenmiş olsa da “Tanrıların Tümü” ya da “Tümünün Tanrısı” anlamına gelen “Alföðr” ismiyle başat tanrı Odin'dir. Sadece Viking Mitolojisinde değil aynı zamanda Germen ve Sakson mitolojilerinde de en çok saygı duyulan en büyük tanrı Odin'dir. Akraha Germen dillerinde “Uuôden”, “Wôden” ya da “Wuotan” olarak anılan bu başata tanrıya Norse dilinde Óðinn denilmektedir. Adının etimolojik kökeni birçok araştırmacı tarafından hiddet, öfke ve hitabet gibi kavramlar ile açıklanmaktadır. Viking kaynaklarında ise Odin'in adı saygıyla anılır ve çoğunlukla çeşitli nitelendirmeler ile onurlandırılır. Viking inancında taşlardan ve devlerden kendiliğinde var olduğuna inanılan Odin, Frigg ile eşleşmiş ve diğer tüm tanrılar bu ikiliden türemiştir. Odin tüm dünyayı yönetir ve kadir-i mutlak bir güce sahiptir. Bilgelğin ve bilginin kaynağı olarak görülmektedir.³⁰ Ozanlarıyla ünlü kuzeyin engin edebiyatında ve dini metinlerde Odin'in adı iki yüzden fazla farklı şekilde anıldığına şahit olmaktayız. Türü edebi nitelemeyle bu ulu tanrı fikri yüceltmeye çalışılmıştır. Eddalarda ise Odin'den sıklıkla bahsedilse de asla diğer tanrılar gibi açıklanmamış ya da tasvir edilmemiştir. Bizatihi Odin'in açıklanmaya ihtiyaç duyulmayan bir tanrı olduğu fikri hâkimdir. Tüm tanrılar aslında Odin'dir ve yine Odin tüm tanrıların babasıdır. Hepsisi ve bir arada Odin tüm tanrılar içinde en ulularıdır. Odin, Æsir üyeleri içinde en güçlüsü ve en yaşlısıdır, her şeyi Odin yönetir ve tüm tanrılar Odin'e evlatların bir babaya itaat etmesi gibi itaat etmektedir. Ancak kaynaklarda Odin, Æsir'in bir üyesi değil de onun tamamı ya da babası olarak zikredilmektedir.³¹

²⁵ Sivert Nielsen Hagen, The Origin and Meaning of the name Yggdrasill, *Modern Philology*, 1: 1, (1903). 69.

²⁶ Nesir Edda, I: XV.

²⁷ Renata Maria Rusu, “Yggdrasil and the Norns – or Axis Mundi and Time”, *Philologia*, LIII: 2, (2008), 91.

²⁸ Manzum Edda, VI: 138.

²⁹ Adamus Bremensis, IV: 26-27

³⁰ Lindow, *Norse Mythology*, 55.

³¹ Nesir Edda, I: XLI, XX, vd.

Viking inanç sistemini diğer dinlerden ayıran bir başka unsur da kutsal kabul edilen doğaüstü varlıklardır. Tamamına birden Jötnar adı verilen bu varlıklar arasında en başta devler, trolller ve cüceler sayılabilir. Vikingler üç tür devin varlığına inanmaktadır. Hrimþursar olarak anılan buz-devleri, eldjötnar olarak anılan ateş-devleri ve bergrisar olarak anılan dağ-devleri bu üç tür devin adıdır. Devlerin dişil kabilinden olanlarına devçe denilmektedir. Devçeler özellikle kötücül karakterleri ile bilinmektedir. Öyle ki Loki ile Jötünheim’de yaşayan bir devçe olan “Elem-Getiren” Angrboða’dan doğan üç varlık Viking mitolojisinin başından sonuna kadar en korkulan üç varlığı olacaktır. Loki’nin Elem-Getiren” Angrboða’dan yaptığı bu üç çocuktan birisi Fenrir-Kurt, ikincisi Jörmungandr – ki Miðgarðr’ın Yılanı’dır – üçüncüsü de tek tanrı dinlerdeki cehennem ile benzetilebilecek Hel’dır.³² Troll denilen varlıklar ise ıssız kayaların, dağların ya mağaralarda yaşamaktadır. Küçük aileler olarak halinde bulunan bu varlıklar insanlar ile geçinemezlerdi. Vikingler Miðgarðr’ın doğusunda Demirorman olarak bilinen bir koruda yaşayan “troll” cinsinden bir cadının olduğuna ve Trolllerin dişi olanlarından da kurtların ürediğine inanırlardı. Bu ormandaki trollere Demirorman-Cadıları olarak isimlendirdikleri ve en yaşlılarının da evlat olarak da kurt şeklinde bir sürü dev doğurduğu kaydedilmiştir. Trolller doğuda yaşamaktadır. Manzum Edda’da cennetin kıvrımlı-oburları, yeryüzü-halkasının nöbetçileri, kâhinin gizemli-dostları ve Fırtına-Güneş’inin elemi olarak anılan Trolller doğuda yaşamaktadır.³³ Bir diğer doğaüstü varlık olan cüceler ise Brimir’in kanından ve Bláinn’in kemiklerinden, insan niteliklerinde yaratıldığına inanılmaktadır.³⁴ Cüceler çoğu zaman demircilik yapmaktadır ve ölüm ile ilişkilendirilmektedir. Dağların arasındaki kapıların bekçiliğini yaptıkları anlatılarak aslında yaşam ile ölüm arasındaki geçişi onların koruduğu söylenmek istenmektedir.³⁵ Tüm bu varlıklar Viking inanç sisteminde kutsal kabul edilmiş ve dini bakımından muteber görevler üstlenmişlerdir. Bu onların dinlerinin en ayırıcı özelliklerinden birisidir.

Viking inanç sisteminin diğer tüm dinlerle kıyasladığımızda karşımıza çıkan bir başka ayırıcı özellik de nihai bir kıyamet inancının olmamasıdır. İnançlarında kıyamete yaklaşan en yakın örnek tanrıların alacakaranlığı olan Ragnarök isimli kehanettir. Zira Viking inancında zaman lineer değildir, onlar zamanı döngüsel olarak yorumlamaktadır ve zamanın tümüyle bitmesi değil yenilenmesine şahit olmaktayız. Manzum Edda’nın en önemli parçalarından olan Völuspá’da anlatılan bu gelecek tasviri önemli bir mitos olarak dikkat çekmektedir. Ragnarök’te yaşanacak kıyamet benzeri büyük savaş Viking mitolojisinin birçok temel kahramanının ölümüne yol açacak ama nihai olarak yaşamı sonlandırmayacaktır. Savaşı takip eden eşsiz doğal afetler, Yakın Doğu’daki sel mitoslarını andıran bir şekilde dünyanın su ile dolması ve yaşamın bitme noktasına gelmesi öne çıkan temalardandır. Ancak bu olaylardan sonra ne insanların ne de tanrıların yaşadığı dünya tümüyle yok olmamaktadır. Yeni bir yaşam ise bu acı dolu günlerden sağ kalan Líf (‘Eril olan’ Yaşam) ve Lífþrasir (‘Dişi olan’ Yaşam’ın Aşığı) tarafından yeniden başlatılacaktır. Bu olaylar Manzum Edda’daki ilk şiir olan Völuspá’da “völva” isimli kâhin gelecek hakkında birtakım öngörülerde bulunurken açıklanmaktadır. Völva’nın Völuspá’nın kırkıncı ve elli sekizinci dörtlükleri arasında anlattığı bu olaylar Viking inanç sistemi içinde Ragnarök olarak tanımlanmaktadır. Ragnarök’ün başında kaçınılmaz olayların yaklaştığı sırada kehanet ardı ardına gerçekleşince Tanrılar birbirine düşecektir. Tanrıların birbirleri üzerine kızgınlıkla saldırmasıyla tanrıları takip eden insanlık arasında da düzen bozulacak ve tüm dünyalar alt üst olacaktır. Yaşanan büyük kargaşalıkta kardeş kardeşi öldürecek, kız kardeşlerin çocukları birbirlerinin soyunu tüketecektir. Ragnarök anlatısı sırasında Viking toplumuna dair ahlaki normları da bozulmanın anlatılması sırasında kendisini göstermektedir. Örneğin Ragnarök sırasında pespayelik artacak, kimse kimseyi hoş göremeyecektir. Mímir’in oğullarının oyun oynadığı bu tasvirlerin ne olduğu üzerinde hala tam bir mutabakat sağlanamamaktadır. Ancak metnin tek tanrılı dinlerdeki kıyamet senaryolarına çok benzediği hemen göze çarpmaktadır. Ragnarök ahlaki ve evrensel düzenin sarsılmasıdır. Yaşamın üzerinde kurulduğu Yggdrasil ise sallanmakta ve gıcırdamaktadır. Tüm bunlar kozmos sonunu anımsatmaktadır. Odin bu felaketin ortasında Mímir’in başını alır ve onunla danışmaktadır.³⁶

³² Nesir Edda, I: XV – XXXIV.

³³ Nesir Edda, II: XII, LIII, XXXIII, XLII.

³⁴ Manzum Edda, I: 9-10.

³⁵ Heimskringla, I: 15.

³⁶ Nesir Edda, II: XXVI-XXIV.

Savaşları, katliamları ve felaketleri ile Ragnarök çok sarsıcı bir anı işaretlemektedir. Bu anda yaşanan olayları incelediğimizde esas olarak Vikinglerin hem dini hem ahlaki hem de felsefi görüşlerini anlayabilmek mümkündür. Tanrılar savaşır ve yaşamlarını yitirirler. Yaşananlar sonunda yıldızlar söner, güneş kararır, insanlar evlerini terk etmiş, denizler yükselir ve alevler arşa kadar yükselmektedir. Ancak tüm kıyameti andıran bu olayların sonunda yaşam bitmez, yeniden başlamaktadır. Bir şelalenin tepesinde dolaşıp balık avlayan kartal völva'ya bu müjdeyi getirmiştir. Bu imge tek tanrılı dinlerdeki tufan sonrası zeytin dalı ile dönen güvercin imgesini Viking mitolojisindeki karşılığı olarak düşünülebilir.³⁷ Karada yaşamın yeniden başladığını haber vermek için balık getirilmiş olması, imgesel bir benzetimin varlığını göstermektedir. Ragnarök'ten kurtularak hayatta kalan Æsir üyeleri daha sonra Iðavöllr'de bir araya geleceklerdir. Aralarında yaşananları tartışıp Jörmungandr'in azametinden ve runik alfabenin geleceğinden bahsedeceklerdir. Çimenlerin üzerinde buldukları ziynet eşyaları arasında bazı sikkeler görürler, o sikkelerde bir zamanlar keyifle yaşayan tanrılar resmedilmiştir. Bu anlatı sırasında ekonomik imgelerin nedeni dini bir kutsallığa bağlanmaktadır. Hatırlatmak gerekirse Vikingler Hıristiyanlaşmış yerleşik yaşama geçene değin bir para ekonomisi geliştirememişlerdir. Kutsal anlatı burada günlük yaşama yansımaları kaydetmektedir. Öte yandan Viking inancı bu ağır kehanetin nedenini de aramaktadır. İnançlarına göre doğal dengenin bozulması tüm Viking evreninin de bozulmasına yol açacak Ragnarök'ün asıl nedenidir. Bu bozulma için Viking inancında özel bir isim bulunmaktadır, buna "Korkunç Kış" Fimbulvetr denildiği kaydedilmiştir. Fimbulvetr'de sırasında kar her yönden gelmektedir. Soğuk çok kuvvetlidir, rüzgârlar keskindir ve güneşin de hiç mecali bulunmamaktadır. Böyle üst üste üç kış arka arkasına yaşanmış ve aralarında hiç yaz yaşanmamıştır. Daha sonra bir üç kış daha aynı şekilde ardı ardına yaşanmıştır. Bu ardı ardına yaşanan kış döngüsü boyunca insanlar ise birbirleriyle savaşacaktır. Anlaşıldığı üzere Fimbulvetr hem doğanın hem de insanlığın çığırından çıktığı bir mevsimler silsilesidir, öyle ki kardeşler aç gözlülükle birbirlerini katleder, kimse adam öldürmede baba ile oğlu ayırmaz, enstest de ona keza artmıştır. Doğanın bu rayından çıkışıyla doğadaki canlılar da beklenmedik olaylar yaşarlar, tümüyle dini metinlerde var olan bir doğal düzenin "ahlaki" bozulmuş senaryosu anlatılmaktadır.³⁸

Vikinglerin inancına dair vereceğimiz son ayrıksı özellik de kabul edilmiş yeknesak bir öte dünya tasavvurunun olmamasıdır. Hıristiyanlığın olabildiğince uhrevi ele alınan ölüm fikri Vikingler tarafından olabildiğince dünyevi şekilde ele alınmıştır.³⁹ Ölümü göksel değil de dünyevi nedenlerle açıklayan Vikingler ölüm sonrası hayatı da derinleştirmemiştir. Vikinglerin inandıkları arasında öldükten sonra ölümlülere ne olacağına dair net bir fikir edinmek güçtür.⁴⁰ Ancak yine de Vikingler arasında ölüm fikrinin hiç olmadığını söylemek de tamamıyla mümkün değildir.⁴¹ Vikingler de bu kaçınılmaz biyolojik son ile ilgili birtakım inanç unsurları geliştirmişlerdir. Ancak bu inanç unsurları sistemli ve tutarlı değildir, parçalı ve çoğu kez birbiriyle çatışmaktadır. Başlangıçta Vikingler bedeninin dört bölümden oluştuğuna inanmaktadır. Onlara göre bedeninin fiziki varlığına *hamr*, akli ve düşünsel boyutuna *hugr* denilmektedir. Bunun dışında bir de takipçi ruhani varlığı olan *fylgja* ve son parçası olan talihini ifade eden *hamingja* gibi kavramlar geliştirmişlerdir. Bu dört parça beden bütünlüğünün bir parçası olarak algılanmıştır.⁴² Ölümle birlikte ise beden tek tanrılı dinlerdeki gibi ruhen değil ama saydığımız bu dört parçasının bir arada yeni bir yere ulaşacağına inanılmaktadır. Ölümünden sonra gidilecek yerlerin en bilineni hiç kuşkusuz Valhöll "meşhur olduğu yazılış ve söylenişleriyle Valhalla" olarak bilinen yerdir. Valhöll'e herkes gidemez, burada sadece Odin'in savaşçıları ve seçtikleriyle birlikte Ragnarök'e kadar istirahat edeceğine inanılmaktadır. Benzer bir biçimde insanların ağırlandığı bir başka mekân olarak da tanrıça Freyja'nın sarayı olan Fólkvangr sayılmaktadır. Fólkvangr'dan Valhöll'e nazaran daha az bahsedilmektedir. Bunun nedeni olarak Viking toplumunun savaşçı olmayı ve savaşçılığı en onurlu ölüm yöntemi olarak bilmesini ve tüm erkeklerin Valhöll'e gitmeyi arzulamasını öner sürebiliriz. Bir diğer öte dünya unsuru da denizciler için bulunmaktadır. Denizlerde yaşayan devçe

³⁷ Selahattin Özkan, Viking Mitolojisinin Temelleri ve Tarihsel Kaynakları, Ortaçağ Araştırmaları Dergisi, 1: 1, (2018), 81.

³⁸ Nesir Edda, II: LI – LIII, Manzum Edda, III: Vafþrúðnismál.

³⁹ Slavica Ranković, "The Exquisite Tempers of Grettir the Strong", *Scandinavian Studies*, 89: 3, (2017), 405.

⁴⁰ Hilda Ellis Davidson, *The Lost Beliefs of Northern Europe*, (New York: Barnes & Noble Books, 1993), 70.

⁴¹ Hilda Roderick Ellis, *The Road to Hel: A Study of the Conception of the Dead in Old Norse Literature*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1968), 97.

⁴² Bettina Sebjerg Sommer, "The Norse Concept of Luck", *Scandinavian Studies*, 79: 3, (2007), 275.; Neil Price, *The Viking Way: Religion and War in Late Iron Age Scandinavia*, (Barnsley: Oxbow Books, 2002), 59-60.

Rán denizde ölenleri yakalamakta ve onları geri bırakmamaktadır. Bu anlamıyla Rán'ın yanına gitmenin de bir tür öte dünya inancını olduğunu söyleyebiliriz. Viking inançlarında öte dünyaya dair sayılabileceğimiz en son unsur ise yer altı dünyası olan Helheimr'dir. Her ne kadar daha sonra Germen ve Anglo-Sakson dillerinde Hel ismi cehennem için kullanılmışsa ve Snorri Sturluson yazdığı metinlerde Helheimr'a gidenler için "kötü" insanların gittiğini kaydetmiş olsa da burası bir cehennem değildir. Helheimr'e ölümlerin nasıl gittiğine dair bir netlik bulunmasa da orada cehennemdekine benzer bir cezalandırma ile karşılaşmamaktayız. Cehennem tasvirleriyle örtüşmeyen doğasıyla Helheimr'de nehirler ve balıklar bulunmaktadır.⁴³

Dinde ibadetin yeri elbette tartışmasızdır. İbadetsiz bir dinden bahsetmek neredeyse imkânsızdır. Böyle olunca Viking kültüründe dini araştırdığımız bu çalışmada da ibadete bakmamız gerekecektir. Vikinglerin özgün metinlerinde ibadetleri çok nadir kaydedilmiştir. Öte yandan Vikingleri gözlemlediğini ileri süren dönem kaynaklarında ise kayıtlar çokça tartışmalıdır. Bu kayıtlarda yer alan tasvirler ise Vikingler hakkındaki yaygın önyargılara dayanmaktadır. Dönem kaynaklarından *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*'un yazarı Adamus Bremensis kurban ibadetini gözlemlediği ileri sürmüş ve gördüklerini kaydetmiştir.⁴⁴ Ona göre Uppsala'daki tapınağın kapısında kurban edilen insanlar atları ve köpekleriyle birlikte asılırlardı. Adamus Bremensis tasvirinde olabildiğince açık bir dürüstlük göstermiş ve tüm vahşi görüntüyü gözler önüne sermiştir. Onun kaydettiklerine göre buraya asılan kurbanlar ve onlara ait hayvanlar kadar törenin yapıldığı ağaçlar da kutsal olarak görülmektedir. Adamus Bremensis yazdığı kronikte Uppsala'daki kutsal tören alanındaki insanların, atların ve köpeklerin sadece kurban edilmediğini ayrıca münasebetsizce nağmelerin ve büyülerin icra edildiğini söylemektedir. Tanıkların gördükleri karşısında sessiz kalmak zorunda hissettiklerinden bahsederek üstü kapalı şekilde Nekrofil iması da yapmaktadır.⁴⁵ Adamus Bremensis'in yazdıklarından en açık ortaya çıkan ise Uppsala'nın yeri Viking inançlarındaki önemidir. Uppsala kenti ve buradaki kutsal tapınak Vikinglerin atalar kültüründe benzersiz bir yeri olan kraliyet soyu Ynglinglerin yurdudur. Ynglinglerin bu kentteki varlığı tapınağın burada olmasını da açıklayacaktır. Uppsala'da yaşayanlar kralların en önde gelenleridir. Viking geleneklerine göre burada bir hafta süren törenler yapılır, pazarlar kurulur ve tanrılara kurbanlar sunulurdu. Tüm bunlar Uppsala'nın Vikingler açısından dini ve sosyokültürel olarak önemini ve merkezi rolünü bizlere göstermektedir.⁴⁶ Bu çerçeveden baktığımızda, Vikingler açısından Uppsala kenti, önemi Yahudi-Hıristiyan gelenekteki Kudüs ile karşılaştırılabilecek, dini ve siyasi bir başkent olarak yorumlanmalıdır. Tapınak buradadır, kurbanlar yapılmaktadır ve siyaseten egemenlik buraya dayandırılmaktadır.

Arkeolojik anlamda Viking inancının sınırını coğrafyada izlemek istediğimizde sınır Finn ülkesine dayanacaktır. Viking inançlarının coğrafi sınırını bulmak istediğimizde buluntulardaki gömü adetlerini takip edilmelidir. Böylece Norveç'ten başlayıp kuzeye ve kuzeydoğuya doğru ilerledikçe Finn adetleri yaygınlaşmakta ve kullanılmaktadır.⁴⁷ Gömü adetleri özelinde dahi, Vikinglerin kendilerinden görmedikleri toplumlarla ayrışmaları bu türden arkeolojik kazılarla ortaya konulabilmektedir. Arkeolojik buluntular ile Viking ülkesinin sınırını bulmaya çalışsa da bunun da bir sınırı vardır. Vikingler dini değiştirip Hıristiyanlaşmadan önce dahi başka dinlerden ve kültürlerden etkilenmiş olmalarına bağlı olarak sınır biraz bulanıklaşmaktadır.⁴⁸ Burada arkeolojik buluntularıyla gömü adetleri üzerinde çokça durmayacağım. Teknik ve teolojik yöntemleri bir başka çalışmaya bırakacağım. Ancak değinmeden geçemeyeceğim konu ise doğrudan gömülerle ilgilidir. Viking gömüleriyle bu husus da ata kültürüdür. Vikinglerin inanç sisteminde atalar ölüp giden sıradan faniler değildir. Atalarla iletişim kurmak inanç pratiklerinin önemli bir parçasıdır. İskandinavya üzerine yazan ilk dönem çalışmalarda atalar kültü ispat edilememiş iken son dönem eserlerde atalar kültür üzerindeki tartışma sonlandırılmıştır.⁴⁹ Atalar kültü Viking inançlarında öyle kökleşmiştir ki Hıristiyanlaşmadan sonra dahi

⁴³ Nesir Edda, I: IV; Hilda Roderick Ellis, *The Road to Hel*, s. 85-86; Manzum Edda, XXV:1.

⁴⁴ Türkçesi için bakınız: Adamus Bremensis, *Barbarlıktan Medeniyete Vikingler: "Bremenli Adam - Hamburg Kilisesi Piskoposları Tarihi"*, Çev: Selahattin Özkan, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017).

⁴⁵ *Gesta Hammaburgensis*, IV: 28.

⁴⁶ Gautreks saga, VII; Örvar-Odds saga, XIV; Óláfs saga helga, LXXVII.

⁴⁷ Stefan Brink ve Neil Price, Ed., *The Viking World*, (Londra: Routledge, 2008), 263.

⁴⁸ Thomas A. Dubois, *Nordic Religions in the Viking Age*, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1999), 71.

⁴⁹ Özellikle bakınız: Alex Sanmark, Sarah Semple ve Martin Carver (ed.) *Signals of Belief in Early England: Anglo-Saxon Paganism Revisited*, (Oxford: Oxbow Books, 2010).

terk edilmek istenmemiştir.⁵⁰ Hıristiyanlaşma sırasında misyonerler Vikingleri dönüştürmek isterken dinleri kadar halk arasındaki böylesi inanç nüvelerini de hedef almış ve benzeşimlerle kendilerine çekmeye çalışmıştır.⁵¹

SONUÇ

Kutsal metinleri ve inanç esaslarıyla ele almaya çalıştığımız bu kadim din Vikinglerin özbenliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Savaşçı doğaları ve acımasız davranışlarıyla ün sahibi bu toplum da bir inanç sistemi geliştirmişler ve kutsal bildikleri anlatılar meydana getirmişlerdir. Kutsal olana dair yarattıkları öyküler Vikinglerin inandığı hakikatin ta kendisidir. Bu hakikati nesiller boyunca taşımışlar ve hayatlarını buna göre tanzim etmişlerdir. Tanrılara, tanrıçalara, doğaüstü varlıklara, kaçınılmaz kehanete ve yaratılışın döngüsel zamanda yeniden tekrarına inanmaktadırlar. Hocamız Prof. Dr. Şinasi Gündüz'ün çok da yerinde bir örnekle açıkladığı gibi hiçbir mitos tekvindeki ilahi şabat ya da babil kulesi gibi anlatılardan daha zayıf değildir. Her inanç sistemi inananlarına birtakım metaforlar, mistik örüntüler ya da amacı unutulmuş ritüeller eliyle birtakım gerçekleri taşımak üzere yola çıkmıştır. Teolojinin sınırları tarihsel olan ile bu yüzden örtüşmektedir. Vikinglerin yüzlerce yıl boyunca efsaneler, destanlar ve şiirler ile kuşaklar boyunca taşıdığı mitoslar da kadim dinlerinin esasını taşıyan müphem izleri barındırmaktadır. Bu izler karşılaştırmalı çalışmalar ve arkeolojik buluntular ile derinlemesine analiz edilmekte ve inançlarının gerçek özüne ulaşılma istenmektedir. Bu amaca giden küçük bir adımı burada atmış bulunuyoruz. Takip eden adımların ulaşmaya çalıştığımız bilimsel çitayı aşım daha da iyi noktalara taşıyacağına şüphemiz bulunmamaktadır. Barbarların aşağılanan, yok sayılan ve çoğu kez ötekileştirilen kadim inançlarının bilimsel metotlarla tartışmaya açılması insana dair yargılarımızı zenginleştirecek, inanç olarak gördüğüm kavramsal düşüncemizin ufkunu daha da genişletecektir.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar:

- Adamus Bremensis, *Barbarlıktan Medeniyete Vikingler: Hamburg Kilisesi Piskoposları Tarihi*, Çev: Selahattin Özkan, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2017.
- Snorra Sturlusonar, *Edda*, Sumptibus Legati Arnamagnæni, Hafniæ, 1848.
- Elder or Poetic Edda*, Çev: Olive Bray, Viking Club, Londra, 1908.
- Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum*, Kopenhag, 1931.
- Snorri Sturluson, *Heimskingla*, Çev: Alison Finlay, Anthony Faulkes, Viking Society For Northern Research, Londra, 2011.
- Snorri Sturluson, *Nesir Edda: Viking Mitolojisi*, Çev: Selahattin Özkan, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2018.
- Rimbert, Vita Anskarii, Ed. Georg Waitz, Impensis Bibliopolii Hahniani, Hannoverae, 1884.

İkincil Kaynaklar:

- Aðalsteinnsson, Jón Hnefill, "Sæmundr Fróði: a medieval master of magic". *Arv: Nordic Yearbook of Folklore*, 1994, 117 – 132.
- Andrén, Anders, "Behind "Heathendom": Archaeological Studies of Old Norse Religion", *Scottish Archaeological Journal*, 27: 2, 2005, 105 – 138.
- Augé, Marc, *Paganizmin Dehası*, Çev: Erkan Ataçay, Ankara: Dost Kitabevi, 2010.
- Brink, Stefan ve Neil Price, Ed., *The Viking World*, Londra: Routledge, 2008.
- Christiansen, Eric, *The Norsemen in the Viking Age*, Massachusetts: Blackwell Publishing, 2002.
- Davidson, Hilda Ellis, *The Lost Beliefs of Northern Europe*, New York: Barnes & Noble Books, 1993.

⁵⁰ Hákonar saga Hákonarsonar, XVI.

⁵¹ Vita Anskarii, III vd.

- Dowden, Ken, *European Paganism: the realities of Cult from Antiquity to the Middle Ages*, Londra: Routledge, 2000.
- Dubois, Thomas A., *Nordic Religions in the Viking Age*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1999.
- Dunn, Marilyn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c. 350–700*, Londra: Bloomsbury, 2013.
- Ellis, Hilda Roderick, *The Road to Hel: A Study of the Conception of the Dead in Old Norse Literature*, Cambridge: Cambridge University Press, 1968.
- Fontana, Josep, *Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması*, İstanbul: Afa Yayınları, 1995.
- Gündüz, Şinasi “Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemde Mitos”, *Milel ve Nihal*, 6: 1, (2009), 9 – 26.
- Hagen, Sivert Nielsen, “On the Origin of the Term Edda”, *Modern Language Notes*, 19: 5, (1904), 127 – 134.
- Hagen, Sivert Nielsen, “The Origin and Meaning of the name Yggdrasil”, *Modern Philology*, 1: 1, (1903), 57 – 69.
- Jones, Gwyn, *A History of the Vikings*, Oxford: Oxford University Press, 1968.
- Kirilen. Gürhan, “Origin of the Term Barbarian”, *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 1:1, (2018), 18 – 29.
- Liebermann, Felix, *Die Gesetze der Angelsachsen*, Halle: Max Niemeyer, 1903.
- Lindow, John, *Norse Mythology: A Guide to the Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs*, Oxford: Oxford University Press, 2001.
- MacMullen, Ramsay, *Paganism in the Roman Empire*, New Haven: Yale University Press, 1981.
- Mallory, James Patrick, *In Search of the Indo-Europeans: Language, Archaeology and Myth*. Londra: Thames & Hudson, 2005.
- Mikolić, Petra, *The God-semantic Field in Old Norse Prose and Poetry: A Cognitive Philological Analysis*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Institut for lingvistiske og nordiske studier, Norveç, 2013.
- Modzelewski, Karol, *Barbarların Avrupa'sı*, Çev: N. Demiraş, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.
- Mountfort, Paul Rhys, *Kadim Viking İrfânı: İskandinav Runik Alfabesi*, Çev: Araksi Büyüктаşçıyan, İstanbul: Ayna Yayınevi, 2012.
- Özkan, Selahattin, “Grikk(j)ar and Grikkland in Viking Rune-Stones”, *Proceedings Of III. International Cesme-Chios History, Culture and Tourism Symposium*, 03-04 November 2016, 145 – 165.
- Özkan, Selahattin, “Viking Mitolojisinin Temelleri ve Tarihsel Kaynakları”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 1: 1, (2018), 67 – 84.
- Price, Neil, “The Archaeology of Seiðr: Circumpolar Traditions in Viking Pre-Christian Religion”, *Brathair*, 4: 2, (2004), 109 – 126.
- Price, Neil, *The Viking Way: Religion and War in Late Iron Age Scandinavia*, Barnsley: Oxbow Books, 2002.
- Puhvel, Jaan, *Comparative Mythology*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989.
- Ranković, Slavica, “The Exquisite Tempers of Grettir the Strong”, *Scandinavian Studies*, 89: 3, (2017), 375 – 412.
- Rose, Ernst, *A History of German Literature*, New York: NY University Press, 1960.

- Rusu, Renata Maria, “Yggdrasil and the Norns – or Axix Mundi and Time”, *Philologia*, LIII: 2, (2008), 85 – 97.
- Sanmark Alex, Sarah Semple ve Martin Carver (Ed.), *Signals of Belief in Early England: Anglo-Saxon Paganism Revisited*, Oxford: Oxbow Books, 2010.
- Schimmel, Annemarie, *Dinler Tarihine Giriş*, İstanbul: Külliyat Yayınları, 2016.
- Schnurbein, Stefaine von, “Function of Loki in Snorri Sturluson’s Edda”, *History of Religions*, 40: 2, (2000), 109 – 124.
- Simek, Rudolf, *Dictionary of Northern Mythology*, Translated by Hall, Angela. D.S. Brewer. Woodbridge: Boydell & Brewer, 2007.
- Sommer, Bettina Sebjerg, “The Norse Concept of Luck”, *Scandinavian Studies*, 79: 3, (2007), 275 – 294.
- Tenney, Frank, “The Use of Optative in the Edda”, *The American Journal of Philology*, 27: 1, (1906), 1 – 32.
- Wagner, Marc-André, “le Cheval dans les Croyances Germaniques Entre Paganisme et Christianisme”, Ed. C. Steel, J. Marenbon ve W. Verbeke, *Paganism in the Middle Ages*, Louvain: Leuven University Press, (2012), 85 – 108.
- Whitbeck, R. H., “The Influence of Geographical Environment upon Religious Beliefs”, *Geographical Review*, 5: 4, (1918), 316 – 324.